IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 22 Issue 01 IYUN 2026

BANK TIZIMIDA TRANSFORMATSIYA JARAYONLARI: YANGI TEXNOLOGIYALAR VA RAQAMLI INNOVATSIYALARNING ROLI

Egamova Fotima Adambayevna

O‘zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi magistranti

Annotatsiya: Maqolada bank tizimida transformatsiya jarayonlarining mazmuni, raqamli texnologiyalar va innovatsiyalarning tijorat banklari faoliyatiga ta’siri tahlil qilinadi. O‘zbekiston bank sektorining 2024-yil yakunlari bo‘yicha so‘nggi statistik ko‘rsatkichlari asosida masofaviy bank xizmatlari, mobil ilovalar, to‘lov tizimlari, ma’lumotlar tahlili va sun’iy intellektning amaliy ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, raqamli transformatsiyaning mijozlar uchun qulaylik, operatsion samaradorlik, xavfsizlik va moliyaviy inklyuziyani oshirishdagi roli ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: bank tizimi, transformatsiya, raqamli bank, fintex, mobil banking, sun’iy intellekt, innovatsiya, masofaviy xizmatlar.

Abstract. This article examines the essence of transformation processes in the banking system and analyzes the impact of digital technologies and innovations on the activities of commercial banks. Based on the latest statistical indicators of Uzbekistan’s banking sector for 2024, the study highlights the practical significance of remote banking services, mobile applications, payment systems, data analytics, and artificial intelligence. Particular attention is paid to the role of digital transformation in improving customer convenience, enhancing operational efficiency, strengthening security, and expanding financial inclusion.

Keywords: banking system, transformation, digital banking, fintech, mobile banking, artificial intelligence, innovation, remote services.

KIRISH

Jahon moliya bozorida yuz berayotgan texnologik o‘zgarishlar bank tizimining an’anaviy faoliyat modelini tubdan yangilamoqda. Avvallari banklar asosan filiallar, kassa amaliyotlari, kredit va depozit operatsiyalari orqali mijozlarga xizmat ko‘rsatgan bo‘lsa, bugungi kunda asosiy e’tibor raqamli platformalar, mobil ilovalar, masofaviy identifikatsiya, tezkor to‘lovlar, ochiq banking, bulutli texnologiyalar va ma’lumotlar tahliliga qaratilmoqda. Shu sababli bank transformatsiyasi faqat texnik yangilanish emas, balki biznes jarayonlari, boshqaruv tizimi, xavf-xatarlarni baholash va mijozlar bilan ishlash madaniyatining kompleks o‘zgarishidir.

O‘zbekiston bank tizimida ham so‘nggi yillarda transformatsiya jarayonlari jadallashdi. 2020—2025-yillarga mo‘ljallangan bank tizimini isloh qilish strategiyasida banklar faoliyatini transformatsiya qilish, xususiy sektor ishtirokini kengaytirish, raqobatni kuchaytirish va moliyaviy xizmatlar sifatini oshirish ustuvor yo‘nalish sifatida belgilangan. Raqamli iqtisodiyot sharoitida banklar nafaqat moliyaviy vositachi, balki mijozlarga tezkor, xavfsiz va individual xizmat ko‘rsatadigan texnologik platformaga aylanmoqda.

Markaziy bankning 2024-yilgi yillik hisobotida bank tizimi aktivlari 2025-yil 1-yanvar holatiga 769,3 trln so‘mga yetgani, ya’ni bir yil davomida 117 trln so‘m yoki 18 foizga oshgani qayd etilgan. Bu o‘sish bank sektorining iqtisodiyotdagi rolini kuchaytirayotganini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, aktivlar hajmining kengayishi banklardan xizmat sifatini yaxshilash, operatsion xarajatlarni kamaytirish, risklarni raqamli usullar bilan boshqarish va mijozlarga qulay servis yaratishni talab qiladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Bank tizimining raqamli transformatsiyasi zamonaviy iqtisodiyotda dolzarb tadqiqot yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ilmiy manbalarda ta’kidlanishicha, raqamli texnologiyalar banklarning operatsion samaradorligini oshirish, xarajatlarni kamaytirish va mijozlarga xizmat ko‘rsatish sifatini yaxshilashda muhim rol o‘ynaydi.

King (2018) bank xizmatlarining kelajagi raqamli platformalar bilan bog‘liqligini qayd etib, mobil texnologiyalar an’anaviy bank xizmatlarini yangi bosqichga olib chiqayotganini ta’kidlaydi. Arner, Barberis va Buckley (2017) esa fintex texnologiyalarining rivojlanishi moliyaviy xizmatlar bozorida raqobatni kuchaytirib, yangi innovatsion mahsulotlar paydo bo‘lishiga xizmat qilayotganini ko‘rsatadi.

O‘zbekiston bank sektorida ham transformatsiya jarayonlari jadallashmoqda. Markaziy bank ma’lumotlariga ko‘ra, masofaviy bank xizmatlari, mobil ilovalar va elektron to‘lov tizimlaridan foydalanuvchilar soni yildan-yilga ortib bormoqda. Bu esa bank xizmatlarining qulayligi va ommabopligini oshirmoqda.

Shuningdek, sun’iy intellekt va katta ma’lumotlar (Big Data) texnologiyalari kredit risklarini baholash, firibgarliklarni aniqlash hamda mijozlarga moslashtirilgan xizmatlarni taklif etishda keng qo‘llanilmoqda. Shu bois bank tizimidagi transformatsiya jarayonlari moliyaviy xizmatlar sifatini oshirish va banklarning raqobatbardoshligini mustahkamlashning muhim omili hisoblanadi.

ASOSIY QISM

Bank tizimida transformatsiya jarayonlarining asosiy maqsadi bank faoliyatini zamonaviy texnologiyalar asosida qayta tashkil etishdir. Bu jarayon bir nechta yo‘nalishni o‘z ichiga oladi: birinchidan, filialga bog‘liq xizmat ko‘rsatish modelidan masofaviy va omnikanal xizmat ko‘rsatishga o‘tish; ikkinchidan, kreditlash, to‘lovlar va depozit operatsiyalarida avtomatlashtirilgan qaror qabul qilish tizimlarini joriy etish; uchinchidan, mijozlar haqidagi ma’lumotlarni chuqur tahlil qilish orqali individual mahsulotlarni ishlab chiqish; to‘rtinchidan, kiberxavfsizlik va antifrod tizimlarini kuchaytirish.

Ilmiy adabiyotlarda raqamli transformatsiya tijorat banklarining samaradorligi, raqobatbardoshligi va mijozlar bilan munosabatlarini yaxshilovchi omil sifatida baholanadi. Tadqiqotlarda digital banking va transformatsiya banklarning operatsion samaradorligini oshirishi, mijozga xizmat ko‘rsatish tezligini yaxshilashi hamda yangi moliyaviy mahsulotlar yaratishga imkon berishi ko‘rsatilgan [6; 7; 8]. Shuningdek, sun’iy intellekt, katta ma’lumotlar, blokcheyn va mobil platformalar mijoz tajribasini shaxsiylashtirish, firibgarlikni aniqlash va xavflarni oldindan baholashda muhim ahamiyatga ega.

O‘zbekiston bank sektoridagi so‘nggi ko‘rsatkichlar raqamli xizmatlarga talab ortib borayotganini tasdiqlaydi. Markaziy bank ma’lumotlariga ko‘ra, 2024-yilda masofaviy xizmatlardan foydalanuvchi bank mijozlari soni qariyb 1,2 barobarga oshib, 2025-yil 1-yanvar holatiga 52,9 mln nafarga yetgan. Shundan 51,4 mln nafari jismoniy shaxslar, 1,5 mln nafari esa tadbirkorlik subyektlari hissasiga to‘g‘ri keladi . Bu raqamlar aholining kundalik moliyaviy operatsiyalari tobora ko‘proq mobil ilova va internet-banking orqali amalga oshirilayotganini ko‘rsatadi.

Raqamli transformatsiyaning yana bir muhim yo‘nalishi to‘lov tizimlarini modernizatsiya qilish bilan bog‘liq. So‘nggi yillarda banklar tomonidan QR-to‘lovlar, kontaktsiz to‘lovlar, elektron hamyonlar va tezkor to‘lov tizimlari keng joriy etildi. Natijada naqd pulsiz hisob-kitoblar hajmi sezilarli darajada oshdi va mijozlarga xizmat ko‘rsatish sifati yaxshilandi. Bu jarayon iqtisodiyotda pul aylanmasining shaffofligini oshirish hamda moliyaviy operatsiyalarni tezlashtirishga xizmat qilmoqda.

2024-yilda mobil ilovalar orqali amalga oshirilgan onlayn valyuta operatsiyalari ham sezilarli o‘sishni namoyon etdi. Xususan, aholi tomonidan xorijiy valyutani onlayn sotish hajmi

2,4 mlrd AQSh dollarini tashkil etib, o‘tgan yilga nisbatan 20 foizga oshgan. Onlayn xarid qilingan valyuta hajmi esa 1,2 mlrd AQSh dollariga yetib, 37 foizlik o‘sishni qayd etdi. Bu ko‘rsatkichlar bank xizmatlarining raqamli formatga o‘tayotganini va mijozlar tomonidan masofaviy xizmatlarga bo‘lgan ishonch ortib borayotganini ko‘rsatadi.

Bank infratuzilmasining rivojlanishi ham transformatsiya jarayonlarining muhim natijalaridan biridir. Markaziy bank ma’lumotlariga ko‘ra, 2024-yilda bankomatlar va infokiosklar orqali amalga oshirilgan tranzaksiyalar hajmi 191,7 trln so‘mni, operatsiyalar soni esa 301,3 mln tani tashkil etdi. Bu esa banklarning texnologik imkoniyatlari kengayib borayotganini va aholiga qulay moliyaviy xizmatlar ko‘rsatish darajasi ortayotganini anglatadi.

Shu bilan birga, raqamli transformatsiya jarayonlari banklar oldiga yangi vazifalarni ham qo‘ymoqda. Kiberxavfsizlikni ta’minlash, shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish, raqamli firibgarlik holatlarining oldini olish va texnologik risklarni boshqarish banklar faoliyatining ustuvor yo‘nalishlariga aylanmoqda. Ayniqsa, sun’iy intellekt va avtomatlashtirilgan qaror qabul qilish tizimlaridan foydalanish jarayonida ma’lumotlar xavfsizligini ta’minlash muhim ahamiyat kasb etadi.

1-jadval

O‘zbekiston bank tizimida raqamli transformatsiyani aks ettiruvchi ayrim ko‘rsatkichlar

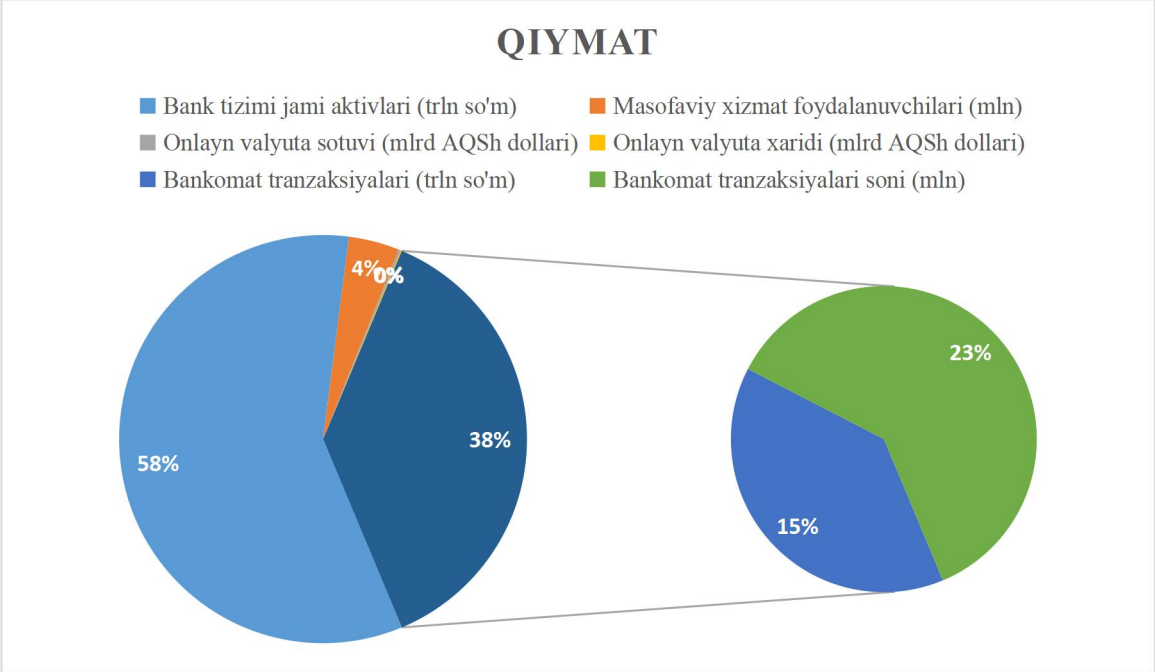
Ko‘rsatkich	2024-yil / 01.01.2025 holati	O‘zgarish	Mazmuni
Bank tizimi jami aktivlari	769,3 trln so‘m	+18%	Bank sektorining iqtisodiyotdagi ulushi kengaymoqda
Masofaviy xizmat foydalanuvchilari	52,9 mln	qariyb 1,2 barobar	Mobil va internet xizmatlardan foydalanish oshmoqda
Onlayn valyuta sotuvi	2,4 mlrd AQSh dollari	+20%	Mobil ilovalar orqali valyuta operatsiyalari kengaydi
Onlayn valyuta xaridi	1,2 mlrd AQSh dollari	+37%	Masofaviy moliyaviy amaliyotlar tezlashdi
Bankomat tranzaksiyalari	191,7 trln so‘m; 301,3 mln ta	—	Naqd pul va kartalar infratuzilmasi faollashdi

Manba: *O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2024-yil yakunlari bo‘yicha yillik hisoboti va bank tizimi statistik ma’lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi (2025).*

Jadvaldan ko‘rinadiki, raqamli transformatsiya bank faoliyatining deyarli barcha yo‘nalishlariga ta’sir qilmoqda. Ayniqsa, masofaviy xizmatlardan foydalanuvchilar sonining 52,9 mln nafarga yetishi banklar uchun xizmatlarni mobil muhitda soddalashtirish, tizimlar barqarorligini ta’minlash va mijozlarni raqamli xavfsizlik bo‘yicha xabardor qilish zarurligini kuchaytiradi.

2024-yilda jismoniy shaxslarga mobil ilovalar orqali onlayn tarzda sotilgan chet el valyutasi hajmi 2,4 mlrd AQSh dollarini tashkil qilib, 2023-yilga nisbatan 20 foizga oshdi. Onlayn xarid qilingan valyuta hajmi esa 1,2 mlrd dollarga yetib, 37 foizga o‘sdi. Bu holat mobil banking nafaqat to‘lov yoki karta xizmatlari, balki valyuta ayirboshlash kabi murakkabroq operatsiyalar uchun ham faol foydalanilayotganini ko‘rsatadi.

Bank transformatsiyasida yangi texnologiyalarning har biri o‘ziga xos vazifani bajaradi. Sun’iy intellekt kredit skoringi, mijoz murojaatlarini tezkor tahlil qilish va chat-botlar orqali maslahat berishda qo‘llaniladi. Katta ma’lumotlar texnologiyalari mijozlarning to‘lov intizomi, xarid odatlari va moliyaviy ehtiyojlarini aniqlashga yordam beradi.

1-rasm. O‘zbekiston bank tizimida raqamli transformatsiyaning asosiy ko‘rsatkichlari (2024-yil)

Manba: *O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2024-yil yakunlari bo‘yicha yillik hisoboti asosida muallif tomonidan tuzildi.*

Diagramma O‘zbekiston bank tizimida raqamli transformatsiya jarayonlarining jadallashayotganini ko‘rsatadi. Masofaviy xizmatlardan foydalanuvchilar sonining o‘sishi, onlayn valyuta operatsiyalarining kengayishi hamda bankomatlar orqali amalga oshirilayotgan tranzaksiyalar hajmining ortishi raqamli bank xizmatlariga bo‘lgan talabning yuqoriligini tasdiqlaydi. Bu esa bank sektorida innovatsion texnologiyalarni joriy etish va xizmatlar sifatini oshirish muhim ahamiyat kasb etayotganini ko‘rsatadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, bank tizimida transformatsiya jarayonlari yangi texnologiyalar va raqamli innovatsiyalar bilan uzviy bog‘liq. O‘zbekiston bank sektorida 2024-yil yakunlari bo‘yicha aktivlar hajmining 769,3 trln so‘mga yetgani, masofaviy xizmatlardan foydalanuvchilar sonining 52,9 mln nafarga oshgani hamda mobil ilovalar orqali valyuta operatsiyalari hajmining kengaygani raqamli xizmatlarga talab yuqori ekanini ko‘rsatadi.

Raqamli transformatsiya banklar uchun operatsion samaradorlikni oshirish, xarajatlarni kamaytirish, risklarni aniqroq baholash va mijozlar bilan munosabatlarni kuchaytirish imkonini beradi. Mijozlar uchun esa bu jarayon vaqtni tejash, qulaylik, shaffoflik, 24/7 xizmat va individual takliflar ko‘rinishida namoyon bo‘ladi. Kelgusida banklar raqamli infratuzilmani mustahkamlash, kiberxavfsizlikni kuchaytirish, xodimlar malakasini oshirish va fintex ekotizimi bilan hamkorlikni kengaytirish orqali transformatsiya jarayonlaridan yanada yuqori natija olishi mumkin.

TAKLIFLAR:

Tadqiqot natijalari asosida bank tizimida transformatsiya jarayonlarini jadallashtirish va raqamli innovatsiyalar samaradorligini oshirish bo‘yicha quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

1. Tijorat banklarida sun’iy intellekt va katta ma’lumotlar (Big Data) texnologiyalaridan foydalanishni kengaytirish orqali kredit risklarini baholash va mijozlarga individual xizmatlar ko‘rsatish tizimini takomillashtirish.
2. Mobil banking va internet-banking xizmatlarining funksional imkoniyatlarini kengaytirish hamda barcha bank xizmatlarini yagona raqamli platformaga integratsiya qilish.
3. Kiberxavfsizlik tizimlarini kuchaytirish, zamonaviy himoya texnologiyalarini joriy etish va mijozlarning shaxsiy ma’lumotlari xavfsizligini ta’minlash.
4. Fintex kompaniyalari bilan hamkorlikni rivojlantirish orqali innovatsion moliyaviy mahsulotlar va xizmatlarni yaratish.
5. Aholining moliyaviy va raqamli savodxonligini oshirish maqsadida ta’lim dasturlari, onlayn kurslar va axborot kampaniyalarini kengaytirish.
6. Masofaviy bank xizmatlarini hududlarda yanada rivojlantirish orqali moliyaviy inklyuziya darajasini oshirish va bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish.
7. Bank xodimlarining raqamli ko‘nikmalarini rivojlantirish va zamonaviy texnologiyalar bilan ishlash bo‘yicha muntazam malaka oshirish dasturlarini tashkil etish.

Ushbu takliflarning amalga oshirilishi bank xizmatlari sifati va tezkorligini oshirishga, operatsion xarajatlarni kamaytirishga, mijozlar ishonchini mustahkamlashga hamda O‘zbekiston bank tizimining raqobatbardoshligini yanada kuchaytirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi PF–5992-son Farmoni. “2020–2025-yillarga mo‘ljallangan O‘zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi”.
2. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2025). 2024-yil yakunlari bo‘yicha yillik hisobot. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki.
3. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2025). Bank tizimi faoliyatining statistik ko‘rsatkichlari. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki.
4. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2025). Masofaviy bank xizmatlari va raqamli bank texnologiyalari bo‘yicha ma’lumotlar. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki.
5. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2025). To‘lov tizimlari va moliyaviy texnologiyalar rivojlanishi bo‘yicha statistik ma’lumotlar. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki.
6. Sugihyanto, T., & Arsjah, R. J. (2023). The Effect of Digital Banking and Digital Transformation on the Efficiency of Commercial Banks in Indonesia.
7. Raza, H., Ishtiaq, M., Khan, A. N., Riaz, N., & Riaz, A. (2024). Digital Transformation in Commercial Banking: Trends, Challenges, and Future Directions.
8. Shanti, R., Avianto, W., & Wibowo, W. (2022). A Systematic Review on Banking Digital Transformation.
9. Nwoke, J. (2024). Digital Transformation in Financial Services and FinTech: Trends, Innovations and Emerging Technologies.
10. Pristiyono, P., Juliana, J., & Prayoga, Y. (2022). Measuring Customer Trust Through Digital Transformation of Banking as a Competitive Advantage.